

Historiker i særklasse

Skodvin og de vanskelige realitetene

«I debatten om okkupasjonshistorien har Skodvins perspektiver og innflytelse stått sentralt.» (Professor Øystein Sørensen.)

«Magne Skodvin er, såvidt jeg kan se, den eneste gjenlevende historiker i hele vår syndige verden som vegrer seg mot å erkjenne at det våren 1940 var vestmaktene som ønsket å få Norge trukket inn i krigen.» Disse ordene er ikke mine, men er et sitat fra professor Johan Vogts kronikk i Dagbladet 31.01.-79.

I 1973 holdt professor Skodvin et foredrag i Oslo Militære Samfunn over temaet *nytt materieale om vestmaktene og norden 1939-40*. Mot slutten av foredraget sa han bl.a.: «Det er ei tolking som ikkje lenger kan hevdast; det er den som går ut på at Storbritannia lenge, systematisk og konsekvent hadde planlagt landinger i Noreg.» I boken *Som seilene fylles av stormen* kan Skodvin - på noteløse sider - fortelle: «Churchill var ikkje oppglødd for Skandinavia-ekspedisjonen.

Av John Sand

Nei! Han var ikkje det!» I det følgende skal vi se litt på holdbarheten i Skodvins påstander.

Den verdenskjente britiske miltærhistoriker B.H. Liddell Hart opplyser s. 66 i sitt mesterlige verk *Den annen verdenskrig* at «Storbritannia hadde faktisk begynt sin planlegging litt tidligere... Men Tysklands sluttsputt var raskere og mer energisk. Tyskerne vant kappløpet med meget snau margin - det var nesten «fotofinish». Den britiske aksjonen i Jøssingfjord var beordret igangsatt av Churchill. Liddell Hart skriver at det «var Altmark-affæren som overbeviste Hitler om at en intervensjon i Norge var ønskelig; den var gnisten som fikk kruttønnen til å eksplodere.» Tre dager etter Altmark-affæren sa C.J. Hambro i et intervju

med Reuter: «Den engelske flåteavdelings opptreden i Jøssingfjord er den mest flagrante krenkelse av en nøytrals stats territorium. Fra engelsk side er vi møtt med et overgrep som juridisk og folkerettslig er så ganske anderledes graverende enn noget vil tidligere har været vidne til i denne krig.»

I boken «Politics, Trials and Errors» s. 19 avslører forfatteren, Lord Hankey at det ville gjøre stor skade dersom den annen verdenskrigs forhistorie skulle bli trukket frem, f.eks. «whether Germany invaded Norway a few jups ahead of a British invasion of Norway.» Om Altmarkaffæren skrev den svenske militærkronikør, oberst Oluf Sundell i sitt skrift «9. april» s. 18 at «beslutet att göra verklighet av Weserubung fattades uppenbarligen först efter Altmarkaffären.»

Forts. side 8

DET VAR NORDMENN SOM SENKET HURTIGRUTESKIPET «IRMA» I 1944

- og som beskjøt overlevende av passasjerer og mannskap

I okkupasjonsårene ble det norske folk gang på gang skaket opp av beretninger om angrep på fredelige norske passasjerskip.

Båtene ble senket uten varsel og hundreder av norske uskyldige liv gikk tapt.

At angriperne straks forsvant uten å tenke på de få overlevende som kjempet for livet i det iskalde vannet, fullsendiggjør bildet.

Det tok lang tid før det ble kjent at også norske motortorpedobåter med norsk mannskap hadde vært med på skjenselgjerningene. Det hele ble dysset ned, og først bekreftet etter at salangværingen Astrup Nilssen gjennom årlangt arbeide fortalte sannheten.

Nilssen har jobbet i Forsvaret i 25 år, blant annet som elektrosjef i brigade

Nord-Norge. Dermed har han også måttet gå mot sine egne.

Selv mistet han sin far da hurtigruteskipet «Irma» ble senket på Hustadvik under annen verdenskrig.

Onsdag 24. desember fortalte han bladet «Nordlys» om tragedien.

Les den rystende beretning på side 2.

Danske frontsøstre under 2. verdenskrig

- Omkring 200 danske kvinner arbeidet på de tyske feltlasaretter under 2.verdenskrig. De unngikk straff etter krigen, fordi deres arbeide hadde humanitær karakter. Deres erfaring fra krigen og deres historier er en del av den danske sykepleies historie, som også bør være kjent.

Dette skriver major L.P.B. Hollænder i et nummer av det danske fagblad «Sygeplejersken». I artikkelen forteller han at det snart skal åpnes et sykepleiemuseum i Danmark, og på dette er det meningen at alle aspekter av historien skal frem.

I den forbindelse søker han kontakt med norske frontsøstre som kan gi opplysninger om deres forhold

under tjenesten. Eksempelvis: Ble det avlagt ed til Adolf Hitler? Var norske frontsøstre beveget? Var det norske søstre som falt ved fronten? Ble norske søstre krigsfanger hos russerne og satt i fangenskap? o.a.

Majoren er svært interessert i brev fra dem som var med, og betaler gjerne porto og fotokopiering. Adressen er: Major L.P.B. Hollænder, Uttrupvej 4, 3tv .DK-9400 Nørresundby, Danmark.

Folk og Land oppfordrer våre frontsøstre til å svare ham, da det er i alles interesse at også danskene får kjennskap til de to lands forskjellbehandling av de kvinner som med genferkorset på sin uniform gikk ut for å pleie syke og sårede, - venner og fiender. ●

Jarl Eik ferdig med sin hovedoppgave om skammens år

Guds straffedom hvilte over krigstaperbarna

- Historiebøkene nevner utdanning, ingenting om krigstaperbar- nas ofte brutale skjebne. Men så er det jo også seierherrene som skriver historien.

Det sier Jarl Eik til Hortensavisen «Gjengangeren».

Nå har han skrevet om en tragisk og glemt del av norsk etterkrigshistorie i en hovedoppgave i yrkespedagogikk ved Høgskolen i Akershus. «Hva skjedde med krigstapernes barn» er tittelen på oppgaven.

- Og det er en murstein av en hovedoppgave, skriver «Gjengangeren».

175 tettskrevne A4-sider om krigstapernes barn ble levert Høgskolen i Akershus, institutt for yrkespedagogikk, avdeling for yrkesfaglærer-

- Det er deilig å være ferdig. Jeg har stort sett ikke drevet med noe annet enn denne hovedoppgaven de siste to-tre årene, sier Jarl Eik til Gjengangeren. Oppgaven ble skrevet på oppdrag fra fagavdelingen i Helse- og sosialdepartementet.

Botsfengselet

Ideen til hovedoppgaven fikk Jarl Eik da han jobbet i Botsfengselet i Oslo.

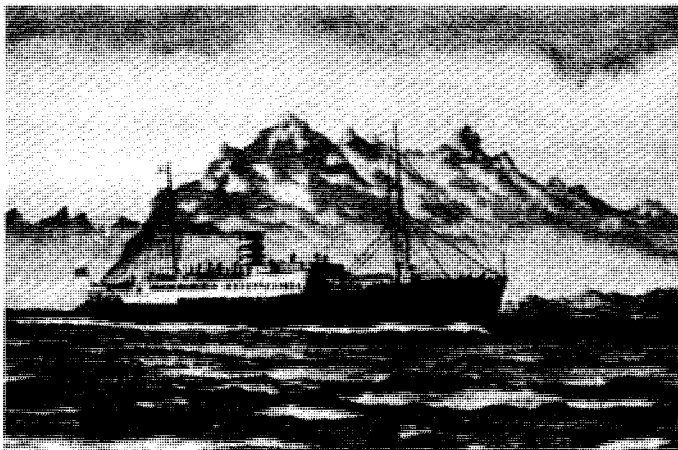
- Jeg oppdaget at mange av de innsatte var tidligere ustraffet. De kom på en måte ingensteds fra, og hadde ingen kriminell fortid. Senere fant jeg ut at mange i denne gruppen verken kun-

Forts. side 4

Skipstragedien på Hustadvika da nordmenn senket hurtigruteskipet «Irma»

- og beskjøt overlevende passasjerer

En av kystens forferdeligste skipstragedier skjedde da hurtigruteskipet «Irma» ble senket på Hustadvika av to norske motortorpedobåter. 61 uskyldige mistet livet ved denne tragedien. Det var styrmenn, matroser, maskinister, fyrbøtere, kokker, salongpiker, mødre, fedre, unge og eldre. Fra vår landsdel var det passasjerer fra Grovfjord, Grangangen, Tromsø og Berlevåg som aldri kom hjem.

Hurtigruta.

Den 13. februar 1944, på minuttet, og ingen livbåter morsdagen, gikk «Irma» fra kom på vannet. De som Ålesund i rute klokka 13.10. kunne hoppet over bord - de Lasten bestod av 1700 kasser agnsild, foruten stykk-gods og post. Ca. klokka

25 reddet

18.00 kom «Irma» frem til Av de passasjerer og beset-søndre del av Hustadvika. ningsmedlemmer som kom i De halte innpå og gikk forbi sjøen, ble 25 reddet av føl-en båt som senere viste seg gende båter som kom til: å være frakteskipet «Henry» MK «Sveggøy», slepebåten av Haugesund. Klokka «Hoplafjord» og en livbåt 18.27, da «Irma» befant seg fra lastefartøyet «Henry».

Det var redselsfulle scener som ble utspilt på sjøen. Overalt lød det fortvilte rop om hjelp. 12 overlevende på foran førte til at forskippet en flåte var helt maktesløse forsvant. Formasten la seg og måtte se på at noen druk- til babord side over broen. net. Etter en tid ble de 12 tatt ombord i kutteren «Svegg-

øy» og ført til land. Nevnes kom aktenfor midtskips, og må en av trisene om bord. førte til at alt maskineri Hun ble berget på flåten. stoppet. Båtdekket ble opp- Trass i at hun bare hadde en revet og styrbord livbåt knust. Lyset gikk ombord, og i mørket ble det kaos blant passasjerene. De vold- som ble utspilt på sjøen. somme rystelsene førte til at Overalt lød det fortvilte rop om hjelp. 12 overlevende på

Den neste eksplosjonen foran førte til at forskippet forsvant. Formasten la seg til babord side over broen. Den neste eksplosjonen kom aktenfor midtskips, og førte til at alt maskineri stoppet. Båtdekket ble opprevet og styrbord livbåt knust. Lyset gikk ombord, og i mørket ble det kaos blant passasjerene. De vold- somme rystelsene førte til at løse gjenstander for i luften. I spisesalongen, hvor det satt passasjerer til bords, falt lysekronen ned. Folk sprang om hverandre i mørket. «Irma» sank etter bare tre

Torpedo inn i lugaren

En helt utrolig under skjedde med den eneste kvinneli- ge passasjerer som ble red-

det, den da 22-årige Muriel Wold Michelsen fra Kristiansund. Det opplyses at hun lå i den lugaren hvor den siste torpedoen gikk inn. Lufttrykket fra eksplosjonen hadde blåst henne ut av hullet hvor torpedoen kom gjennom skroget. Michelsen visste og skjønnte ingen ting før hun våknet under vann. Michelsen var en flink svømmer og kom seg opp til overflaten. Uten å vite det fløt hun på en madrass, som var i ferd med å synke da livbåten fra «Henry» tok henne opp. Hun var sterkt skadet. En stor sårflenge på håndleddet var bare en hårsbredd fra pulsåren, men sot og maskinskitt etter eksplosjonen hadde lagt seg i såret og stoppet blødningen. På sykehuset i Kristiansund fikk Michelsen dobbeltsidig lungebetennelse. Da hun våknet i sykesengen, hørte hun en eldre dame sa: «Stakkars lita, hun har ikke lenge igjen.»

Pent vær - lysene tent

Det var mørkt da «Irma» ble senket. Været var stille, pent, klart og kjølig. Månen var ikke kommet opp over horisonten. Navigasjonslysene på «Irma» var tent og brente klart. Lanternene var forskriftsmessig avblendet (skjermet mot innsyn fra fly). De øvrige lys på skipet var blendet etter gjeldende regler som for alle andre fartøyer i sivil fart langs kysten. Under brudekket brant det godkjente blå lys som var blendet.

Fartøyet var tydelig merket med norske nasjonali-

tetsfarger på begge sider. Akter ble det ført et stort norsk flagg som var godt synlig på tvers i lang avstand. Dertil var fartøyet malt i de vanlige passasjerbåtfarger med sort skrog og hvit overbygning.

Sivile fartøyer som ikke hadde forskriftsmessig avblending av lys, kunne i mørket med stor sikkerhet vente angrep fra tyske fartøyer eller fra land.

«Henry» senkes

Annenstyrmannen på «Henry» hadde sett en skygge mellom hurtigruteskipet og land, og trodde det var et tysk krigsskip. Han hørte fartøyet sette motorene i gang, og like etter ble hurtigruta rammet av to voldsomme eksplosjoner.

Styrmannen slo stopp i maskinen, og ropte at de måtte sette ut livbåter for å berge folk fra hurtigruta, som han trodde var torpedert eller gått på mine. Men da ble «Henry», uten forvarsel, lagt under beskytning fra automatvåpen, og prosjektilene hamret mot skipet.

Noen menn kom seg i redningsbåten og satte kurs for «Irma», men da smalt det også om bord i «Henry», og båten gikk straks til bunns. Den var lastet med stein.

Ukjent i lang tid

Det var lenge ukjent hvem som hadde senket «Irma» og «Henry». Etter krigen begynte det å gå rykter om at det kunne være norske

marinefartøyer som hadde foretatt torpederingen.

MTB-ene som angrep den 13. februar på Hustadvika, førte norsk flagg og hadde sin stasjon på Shetland. På grunn av kort aksjonsradius ble de slept halvveis til Norge av en gammel holk, KNM «Molde». MTB-ene skulle egentlig på et annet oppdrag, men værforholdene gjorde at de ble dirigert til Kristiansund-leden.

Båtene gikk inn til Ekkilsøya og fortøyde der i kamouflasjestilling ved land. Derfra kunne de se Kristiansund hvor tyskerne hadde observasjonsposter.

For å gardere seg mot fiendtlige overfall og for annen observasjon beordret styrkesjefen som var om bord på MTB 627, to vaktposter på land.

Som en følge av at London-regjeringen, i strid med kapitulasjonsavtalen, hadde tatt opp kamphandlinger mot tysk okkupert område, ble alt angripende norsk personell, av tyskerne regnet som pirater og krigsforbrytere, med en stående dødsdom hengende over seg (Hitlers Führerbefehl).

MTB-ene gjorde forstyrrende og ofte vellykkede innhugg i tysk skipstrafikk, og tyskerne var derfor ivrige etter å kapre MTB-er. MTB 345 ble dessverre under en aksjon på kysten overmannet av tyskerne. Hele besetningen ble tatt til fange og skutt den 29. juli 1943.

Ifølge styrkesjefen ga frykten for kapring ofte en nervøs stemning om bord i MTB-ene ved aksjoner mot

Förts. side 6

FOLK og LAND

UAVHENGIG AVIS

Ansv. redaktør:
KJELL BLICH SCHREINER

Adresse: Postboks 3239 Elisenberg, 0208 Oslo.

Redaktøren treffes etter avtale.

Abonnement: Pr. år kr. 160,- (i omslag kr. 200,-, utland kr. 240,-).
Giro: Post 0808.5164504. Blank 6063.0501248

Abonnement (10 nummer i året) løper til det oppsies skriftlig.
Annonser forskuddsbetales med kr. 2,- + m.v.a. pr. spalte mm. Minstepris kr. 100,-

Utgiver: A/S HISTORISK FORLAG
ISBN 0802-9652

BARMHJERTIGHET OVER ALLE GRENSER

Kravet om oppreisning for våre front søstre er igjen dukket opp. En solid dokumentasjon stadfester at Norges Røde Kors var medskyldig i regelrette justismord, da organisasjonen under «rettsoppjøret» unnsa norske idealistiske kvinner som hadde fulgt opp Henri Dunants grunnide, om at pleie av sårede sivile og soldater straffritt skulle kunne gis såvel venn som fiende.

Til tross for at den internasjonale Røde Korskomite innstendig ba om at all straffeforfølgelse måtte stoppes, stilte Norges Røde kors seg fortsatt bak myndighetenes tiltale og dommer mot front søstrene.

Først den 8. oktober 1990, 45 år senere, sier Norges Røde Kors i en pressemelding at «tiltale ikke burde vært reist mot de norske kvinnene som virket som Røde Kors hjelpepleiere i Tyskland under siste verdenskrig».

Det var Bjørn Bruland som var president i Norges Røde Kors på den tid. Det ble ro omkring saken, - og de domfelte front søstre mente at det nå internt ble jobbet under høytrykk for oppreisning.

Den kom ikke.

Istedet mottok en leser av *Folk og Land*, Wilhelm R. Orvid, et brev fra den nye president i Norges Røde Kors, Astrid Nøklebye Heiberg, hvor det het at Røde Kors-søstrene ikke ble straffet fordi de pleiet sårede eller syke på østfronten, men «fordi de valgte å stille seg til tjeneste for et land som var i krig mot Norge». (!)

En ny vri. En bortforklaring hun står alene om, og som hun burde beklage i ettertid, - etter å ha studert de mange uttalelser fra eksperter i internasjonal folkerett.

Wilhelm R. Orvid, som har engasjert seg i front søstrenes skjebne, har sendt *Folk og Land* kopier av brev, pressemeldinger og avisutklipp som gjelder uretten mot disse. I neste nummer gjengir vi en del av dokumentene, sammen med nye opplysninger om sviket mot de kvinner som utelukkende fulgte Røde Kors's første bud: **Barmhjertighet over alle grenser.**

En historie i historien

Ståle Fagerland:
«Et navn til låns»
Roman
Snøfugl Forlag

Av Anton Olstad

Interessert i okkupasjonstidens historie og skeptisk til de kanoniserte «sannheter» leste jeg Fagerlands bok med forventning og nysgjerrighet. Er så gammel at jeg har hatt major Einar Sagen som lærer både på befalskolen og Krigsskolen og har lest hans nesten profetiske bøker «Då krigen kom», «Noregsveldets undergang og attreising», «Nygaardsvold, statsmann, strateg og lagbøter» og «Eit politisk fallittbu» m.fl. Så ikke på frontkjemperne som svikere. Han mente at det var slike krigere vårt forsvar trengte, for de hadde lært den harde virkelighet å kjenne. I «Eit politisk fallittbu» sier han bl.a.: Eg ville som krigsminister ha sagt «velkommen heimatt til Noreg» og retta deim handi, deim som ikkje verre hadde gjort enn at dei i god tru hadde slåst på den gale fronten. I «Då krigen kom» latterliggjør han det brukne geværs menn. De var blant de virkelige svikere. De sendte agitatorer til ekserserplassene for å oppfordre til militærstreik. Vår utenriksminister

hadde sagt at jo mindre forsvaret vi hadde, jo større mulighet hadde vi for ikke å bli krigsmål.

Den som virkelig sveket var regjeringen som burde ha mobilisert senest ved Altmarkkaffæren i Jøssingfjord i februar 1940, men som ikke kom lenger enn til delvis og stille mobilisering etterat tyskerne var gått i land i sine viktigste mål på kysten.

Det er menneskelig, men ikke særlig heroisk av statsministeren 9. april å be om å bli avløst. Etter Kongens nei på Elverum 10. april lot han den ivrige Ruge bli kommanderende general. I tillit til britenes løfter om stor hjelp straks, prøvde han å få styring på de ofte tilfeldig oppsatte norske avdelinger. Han mistet nok noen illusjoner, og den 10. juni 1940 undertegnet hans representant kapitulasjonen med tyskerne og lovet at norske styrker ikke skulle ta til våpen mot tyskerne eller deres allierte så lenge krigen varte. Men samtidig var frykten for Sovjet så sterk at han avtalte med tyskerne at norske styrker skulle bli stående som grensevakt øst i Finnmark, for å hindre at Norge fikk Polens skjebne.

Det var jo også for å unngå at vinterkrigen mellom Finland og Sovjet flyttet seg inn på norsk område, at etter forholdene store nøytralitetsavdelinger var blitt satt opp i Troms og Finnmark. Norske frivillige reiste til Finland for å hjelpe finnene.

Fagerlands fortelling begynner lavmælt med hvordan en norsk frontkjemper, som hadde vært med i norske oppsetninger, bl.a. ved Leningrad, Narva og i Kroatia til slutt greier å rømme fra russerne i kaosets Berlin, finner en tysk Soldbuch og skaffer seg en ny identitet. Som «tysker» lever han sitt liv i en liten landsby, hvor han finner seg vel til rette. Inntil DDR blir til og han greier å ta seg frem til Vesten og til slutt hjem til Norge. Han unngår ikke tiltale og dom. Betegnende er at hans innsats i 1940 ikke engang nevnes. Mot mai 1945 var det kommet frem en ny og «taprere» klasse krigere enn de som uten stor ståhei grep til Kragen i 1940.

Fagerlands fortelling bygger på en virkelig frontkjemperskjebne. Det er godt skrevet, lettlest og lærerik også for folk fra «den andre siden».

MILLIONER TYSKERE SKULLE UTSLETTES

Den kjente filosof, matematiker og forfatter Bertram Russel sendte i 1945/46 flere meldinger til Englands største aviser, hvor han rapporterte om situasjonen for sivilbefolkningen i Øst-Europa.

Håkon Glosli har gitt oss disse utdrag:

19. okt. -45 i Londonavisen «Times»: I Øst-Europa blir det nå gjennomført massedeporasjoner i en uhørt målestokk, og man har gan-

ske åpenlyst den hensikt å ikke bryr seg om disse utslette millioner tyskere, betingelser.

8. desember 1945 i «New Leader»: Kvinner og barn blir drevet sammen på togene, hver bare med en koffert eller sekk, hvorav det meste blir røvet fra dem underveis. Reisen til Berlin tar flere dager, og det blir ikke utdelt forpleining i denne tiden. Mange er døde ved fremkomsten. Barn som dør underveis, blir kastet ut gjennom vinduene...

I «Potsdamer Protokoll» blir det skrevet at utvisningene foregår i «ordnede og humane» former. Men det er alminnelig kjent at våre russiske og polske forbundne

Forts. side 12

Jarl Erik ferdig ...

Forts. fra side 1

ne lese eller skrive. Da begynte jeg så smått å undersøke hvorfor denne gruppen med 40-50-åringen først kom i fengsel nå. Jeg skrev en rapport om hva jeg fant ut og sendte den til daværende sosialminister Tove Strand Gerhardsen, sier Eik.

- I svært mange av tilfellene viste det seg at det dreide seg om krigstapernes, altså NS-medlemmenes, barn. Barn som ble straffet, mishandlet og oversett på grunn av sine foreldres NS-standpunkt under krigen. Disse barna endte ofte som brygge- og lagerarbeidere, etter som de svært ofte ikke hadde noen utdanning og verken kunne lese eller skrive. Etterhvert kom teknikken og data-alderen til brygga og lageret, og mange ble overtallige.

Motstand

Eik er selv barn av en krigstaper. Dermed hadde han gode forutsetninger for å få krigstaperbarna i tale.

- Jeg møtte forholdsvis stor motstand. Veldig mange ville ikke snakke om fortiden sin. Det er et svært sår punkt for mange, og alt de vil er å glemme den. Men jeg fikk allikevel intervjuet cirka 30 personer rundt om i landet. Uten min bakgrunn som krigstaperbarn, hadde jeg aldri i verden kommet inn i miljøet. Jeg ble ikke akkurat tatt i mot med åpne armer, men jeg fikk jo allikevel gjort jobben min, sier Jarl Eik. Foruten å intervju krigstaperbarna selv har han saumfart offentlige og private arkiver på jakt etter stoff.

En mann forteller at han måtte spise med hundene og bo i uthuset på gården han kom til som adoptivbarn. Bare hver julaften fikk den lille gutten komme inn i huset og spise, men etter at de øvrige familiemedlemmene var ferdig. Bonden var religiøs, og mente at Guds straffedom hvilte over krigsbarna. Derfor prylte han gutten presis klokka 11 hver søndag».

Tragisk

Det er mange tragiske barneskjebner som skjuler seg mellom permene i Eiks hovedfagsoppgave. Barn som ble totalt frosset ut av såvel voksne som jevnaldrende, slått på skoleveien og banket opp i skolegården med lærernes stilltiende tillatelse. Alt som straff for fedrene eller mødrenes NS-medlemskap eller tyskervennlighet under okkupasjonsårene. Hør bare her:

«En kvinne forteller at hun ble plassert på barne-

hjem etter fødselen. Der hentet en familie henne da hun var tre år. Hun husker barndommen som et eneste stort mareritt. Adoptivfaren og brødrene hans foregrep seg på henne seksuelt hver eneste dag til hun rømte som 13-åring.

Historien om krigstaperbarna er en glemt del i norsk etterkrigshistorie. I historiebøkene står det ingenting om alle de tragediene krigstaperbarna opplevde og all den urett de ble utsatt for. Men det er jo seierherrene som skriver historien. Da måtte det vel kanskje bli slik, avslutter Jarl Eik som mottok stipend fra INO i forbindelse med hovedoppgaven.

Er allting glemt «om hundre år»?

Av Egil Hornin

I Kjell Fjørtoft's bok - Oppgjøret som ikke tok slutt - Gyldendal 1997 - leser jeg på siste side at Kulturdepartementet i 1995 bestemte at landssvikarkivet i Riksarkivet skal være stengt også for historikere frem til år 2025. Hva som måtte stå i disse arkivene skal følgelig ingen andre få se før 80 år er forløpet etter okkupasjonen, og da er man etter naturens gang også sikret at ingen angjeldende personer fra tiden 1940-45 kan få vite hva som står.

Jeg var 14 år da Tyskland kapitulerte, og kan vel heller ikke gjøre regning med å kunne få innsyn i materialet, og heller ikke Kjell Fjørtoft som er på min alder? En tidligere redaktør av F&L sa i intervju med Dagbladet i 1981 at «om 10 år er det

ikke mange igjen av oss». Dette er naturens gang som vi alle er kjent med, og foreldelsesfrister kan man trygt regne med slår til.

Jeg må innrømme at jeg i 1945 trodde at uttrykkene «etter krigen» og «siden krigen» ville forsvinne etter et par 10-år, men i 1989 leste jeg det på nytt. Det må derfor være av betydning å holde krigen varm i menneskers sinn, for så å ta den fram ved anledninger. I en avis leste jeg om noen som ville bevare tyske kanonstiller stående igjen i Fjell festning, en del av «Festung Norwegen» antagelig, og dette viser jo at tiden 1940-45 ønskes bevart - mentalt i menneskers sinn.

Men landssvikarkivet i Riksarkivet omfattes tydeligvis ikke av denne nostalgien, den kan i sin tid bli virksom for dalevende. ●

Om tidligere NS-folk og frontkjempere kan alt skrives

Hvor er det blitt av den anstendige journalist?

Det finnes ingen tvil.

Om oss kan pressen skrive hva den vil. Enten det er sant eller ikke.

Skitt og anklager sendes ut i øst og vest, og det er små muligheter for å ta igjen. Dessuten er vi forhånds dømt av opinionen.

La oss ta et par eksempler, - og denne gang gjelder det våre frontkjempere:

Det første ble servert i Dagbladet av journalist Nils Rømming den 28.12. 1996 under tittelen «Hitlers villige norske bødler.» Med henvisning til udokumenterte påstander i andre skrifter påstod Rømming at «nord-

menn deltok i massedrap og sikter til kampene ved Lemberg og Tarnopol i begynnelsen av juli 1941.

Sannheten om myrdriene i Lemberg og Tarnopol er at russerne under den tyske fremrykningen myrdet tusenvis som de anså som tyskervennlige. Alene i fengslet i Lemberg ble det funnet ca. 3 000 myrdede, og ellers ble lik med nakkeskudd funnet rundt om i potetkjellere og andre steder.

Sovjetet har tidligere forsøkt å gi tyskerne skylden uten å lykkes og har måttet gi dette opp. Rømming ville sikkert kunnet finne dette

omtalt ved å søke i Dagbladets klipparkiv eller andre aviser hvis hans hensikt hadde vært å finne sannheten. Men å sverte norske frontkjempere har nok vært viktigere for ham.

Rømmings kronikk ble tatt opp med Riksadvokaten i brev av 3.01. 1997 hvor det ble påpekt at ingen ansvarlige fra divisjon Wiking var dømt for krigsforbrytelser.

Siden flere har ment at det burde vært gjort mer med denne saken hitsettes kopi av brevet til Riksadvokaten og hans svar. Vi har hatt liten tro på mulighetene

Forts. side 5

TAKKNEMLIG FOR KONTAKTEN

Vi har fått tillatelse til å gjø- vært der selv og ikke har følt re kjent dette brevet, som en den forfølgelse og lidelse nær venn av oss har mottatt: som dere har gått igjennom.

- Kjære Bjørn.

Det var du som ordnet det slik, at jeg får tilsendt *Folk og Land*. For det vil jeg inderlig takke deg.

Jeg har jo levet under amerikansk propaganda i 57 år og det gjør meg godt og gir meg bedre forståelse av det hele å få høre eller lese tankegangen fra den andre side.

Jeg skrev før at jeg ikke forsto hvorfor dere gadd å kjempe videre når krigen har vært over i så mange år. Men hvorledes kan jeg dømme når jeg ikke har

Ved å få lest *Folk og Land* har jeg blitt litt visere. Jeg har vokst litt og har noe mer forståelse. Selv om jeg har levd isolert fra dere så har mitt hjerte alltid vært på den riktige side.

Derfor er jeg takknemlig for den kontakten jeg har fått med dette. Jeg leste nettopp i *Folk og Land* om veteranen til Baltikum. Der så jeg mitt navn nevnt, og likte det.

Alt går bra med meg, og jeg håper vi treffes igjen.

Takknemlig hilsen
Kai

BREVET TIL RIKSADVOKATEN

RIKSADVOKATEMBETE

Karl Johansgate 12
0154 Oslo

Vedlagt oversendes kopi av Dagbladets kronikk 28. desember 1996, skrevet av journalist Nils Rømming. Især viser jeg til overskriftene «Hitlers villige bødler» og «Nordmenn deltok i massedrap.»

Kronikken er ikke resultat av forskning. Forlengst er det fastslått at ingen fra divisjon Wiking er dømt for krigsforbrytelser eller forbrytelser mot sivile under 2.verdenskrig. Overskriftene og vesentlige deler av teksten består av ikke-dokumenterte og ikke-dokumenterbare beskyldninger av groveste slag mot en definerbar gruppe nordmenn.

Svært sterke grunner foreligger for å rette påtalemyndighetenes oppmerksomhet mot kronikken. De reservasjonsløse påstandene er bombastiske, konkrete og blir trodd. Norske borgere som beskyldningene retter seg mot er identifiserbare personer, og tidligere frontkjemper blir påført betydelig skade for eget vedkommende, i familiesammenheng og ikke minst overfor etterkommere. Etter min og andres oppfatning vil det være til samfunnsmessig skade dersom disse beskyldningene, de groveste som noensinne er fremsatt her i landet i fredstid under ordnede rettsforhold, ikke skulle bli vurdert av påtalemyndighetene.

For ordens skyld gjør jeg merksam på at jeg tilhørte divisjon Wiking og befant med i de angjeldende områdene på nevnte tidspunkt.

Jeg vil være taknemlig for et raskt svar.

Oslo 3. januar 1997

BREVET FRA RIKSADVOKATEN

Kronikk i Dagbladet 28. desember 1996 med tittel «Hitlers villige norske bødler».

Det vises til Deres brev av 3. januar 1997 til riksadvokaten i forbindelse med ovennevnte kronikk.

Det fremgår ikke av Deres brev hvorvidt De ønsker å *anmelde* forholdet. Straffelovfølgelse for ærekrenkelse (straffelovens paragraf 246-247 m.v.) skjer i utgangspunktet bare når det *både* begjæres påtale av fornærmede og allmenne hensyn krever påtale. En eventuell anmeldelse i saken bes inngitt til *politiet*, og det må fremgå hvorvidt De selv anser Dem som fornærmet i saken og om De som sådan *begjærer påtale*.

Riksadvokaten har med dette ikke vurdert om allmenne hensyn tilsier påtale dersom det aktuelle forholdet blir anmeldt.

Deres henvendelse foranlediger ikke ytterligere fra riksadvokatens side.

Tor-Aksel Busch
ass.riksadvokat

Vi antar at de fleste er enig i at det var lite grunnlag for å gå videre med saken. I en eventuell poliemiikk med Rømming i «Dagbladet» ville man i utgangspunktet også ha avisens redaksjon imot seg. En slik situasjon ville neppe kunnet gi noen gevinst.

Løgn nr. 2.

Under overskriften «SS-soldater fra Norge» kunne man den 6.11. 1997 under spalten «Lesernes mening» lese bl.a. følgende: «I mai 1942 traff jeg en gammel klassekamerat i Trondheim. Jeg forsto etterhvert at han var hjemme på permisjon fra Waffen-SS etter innsats bl.a. i Jugoslavia. Han hadde vært med på å henge sivile en masse i en jugoslaviske landsby. De omfattet alle gjenværende kvinner, barn og eldre. Det skulle spares ammunisjon».

Vi kjenner ikke til at noen norsk frontkjemper befant seg i Jugoslavia vinteren 1941-42 og at Waffen-SS skulle ha hengt alle kvinner, barn og eldre i en landsby kan bare være oppdiktet, likeså at en norsk frontkjemper skulle ha deltatt i noe slikt. Den jugoslaviske geriljaen foretok seg litt av hvert, og med de motsetninger som var da og som har synliggjort seg i de nåværende konflikter i området, er det nærliggende å tenke seg lokale aktører.

Om tidligere ...

Forts. fra side 4

for å vinne frem med en politiammeldelse, et privat

søksmål eller en polemikk med Nils Rømming i Dagbladets spalter. Vi har derfor funnet at vi på sikt er best tjent med å stille saken i

En saksopplysning: I felten var Waffen SS underlagt den tyske hær og ikke den politiske organisasjonen SS.

Kong Haakon hindret Hauges kupp-planer

Det var 19. juni 1957 direktør Lorents Vogt skrev sin oppsiktsvekkende kronikk i «Adresseavisen, der han «behandler» hjemmefrontens «krig» mot ministeriet Nygaardsvold.

Folk og Land har tatt noen utdrag fra kronikken:

«Og det skulle snart vise at på Stortinget. «Kretsen» - Hjemmefronten - ønsket å kvitte seg med ministeriet Nygaardsvold. Kampen ble under okkupasjonen livlig og lite tekkelig.»

«Det skulle også synes klart at enhver undergravning av den lovlige regjering - ministeriet Nygaardsvold - side ville bli oppfattet som om under de vanskelige forhold under okkupasjonen var utilbørlig. Det var vel mange som i den første tid etter 9. april 1940 fordømte denne regjeringens manglende forberedelse av det militære forsvar, som det ennå idag er mange som stiller seg uforstående overfor denne side av saken. Men derfra å gå til en bevisst undergravningspolitikk av regjeringen mens tyskerne sto i landet, var et meget langt steg. Imidlertid gikk Kretsen - Hjemmefronten - til dette skritt hva der vakte megen uhygge og også vanskeliggjorde den lovlige regjeringens opptreden. Dette forårsaket hans Majestet til å ta en bestemt avstand.»

«Et hvert forsvar fra deres side ville bli oppfattet som om de gikk tyskernes ærender. Det må sies til deres ros at de tidde stille. Men det må ha vært en påkjønning.»

«Desverre lot Høyesterett seg ganske unødige engasjere i kampen mot Stortinget. Den 25. juni 1942 vedtok 11 høyesterettsmedlemmer følgende uttalelse:

«Det fremgår av grunnlovens paragraf 7 at det Storting som ble valgt i 1936 ikke kan sammenkalles før valgperiodens utløp hverken som ordentlig eller overordentlig Storting. Dets myndighet er definitivt opphørt, og det kan ikke i kraft av konstitusjonell nødrett gjenoppstå som statsmakt»:

«Da Kongen, Kronprinsen, Hambro, Nygaardsvold og de øvrige medlemmer av Regjeringen kom tilbake i 1945 ble de møtt av følge av Hjemmefrontens opptrukne linjer: Regjeringen skulle straks tre tilbake.

Stortinget måtte ikke innkalles. De lovlige valgte kommunestyre skulle avløses av oppnevnte. Det var tre ukonstitusjonelle, man kan trygt si, revolusjonære skritt. Innen de hjemvendte regjeringsmedlemmer var der delte mening-er».

L.Vogt skriver i samme artikkel:

«Det var Hjemmefrontens kupp-planer som det dengang (i 1945) lyktes å få forhindre.»

«Stortinget hadde torpedert seg selv. Det var å betrakte som om det var gått til bunns med mann og mus», het det bl.a. i Hjemmefrontens angrep

Skipstragedien på Hustadvika ...

Forts. fra side 2

fiendtlige mål, for besetningen var kjent med den tyske stående dødsdommen.

Styrkesjefens rapport.

I sin rapport av 17. februar 1944 om angrepet på Hustadvika skrev styrkesjefen at han besluttet å angripe ethvert passende mål etter klokka 16.00. Klokka 17.30 meldte vaktpostene om en konvoi bestående av to lasteskip og to trålere som gikk mot nord-øst i retning Kristiansund.

Kamouflasjen ble fjernet og klokka 18.10 satte MTB-ene av gårde i den samme skipsleia som de hadde kommet. Mørket falt hurtig på.

MTB 627 og MTB 653 (under krigen ble det kun brukt nummer - ikke navn - for å identifisere MTB-ene) fikk ordre om å angripe henholdsvis det første og andre skipet, og enheten sluttet og sammen for å gå til aksjon.

Åpnet ild

Rapporten forteller at MTB 627 åpnet ild klokka 18.37 (med automatvåpen) og sendte av gårde torpedoer i en avstand av 900 meter. På samme tid åpnet MTB 653 ild (med automatvåpen) mot det andre skipet, som straks foretok en avledningsmanøver mot babord.

MTB 627s torpedoer traff målet («Irma», noe som forårsaket at vrakgods fløy i alle retninger. Noen sekunder senere hørte man en voldsom eksplosjon i skipets indre. Skipet sank øyeblikkelig.

Klokka 18.40 avfyrte MTB 653 sine torpedoer, som begge traff målet («Henry»), som straks sank.

Et tillegg til rapporten sier at MTB 627 fyrte av 616 skudd og MTB 653 1418 skudd fra automatvåpen. Jeg må tilføye at disse våpnene ikke kunne senke et skip, men kun drepe mennesker.

Fra Sjøforsvarsstaben har jeg over telefon fått opplyst at når det var gitt ordre til

angrep, var det skipssjefene (skipsførerne) på angrepsfartøyene som overtok ansvaret og utførte angrepet. Jeg må tilføye at det muligens er skipssjefene som har gitt ordre til maskingeværild mot «Irma» og «Henry».

Uerfarne

I sin rapport til den norske forsvarsledelsen på Shetland skrev styrkesjefen at skipssjefene på de to MTB-ene var for uerfarne til å operere på egen hånd.

Jeg mener et sentralt spørsmål i denne tragedien er om sjefen for MTB-ene, orlogskaptein Horve, før avgang fra basen hadde minnet om at sivile norske passasjerskip skulle få gå i fred i henhold til den meget viktige stående ordren fra den norske London-regjeringen.

Første innrømmelse

En av matrosene, Hans Toska som var om bord på MTB 653, var den første av de ombordværende som i 1994 gikk ut og fortalte til avisen Tidens Krav at da MTB-en gikk ut fra Ekkilsøya om kvelden, så de en konvoi foran. Hurtigruta førte ikke åpne lanterner slik den skulle. «Vi så skytset på bruvingen. Vi torpederte «Henry» etter at den andre MTB-en hadde tatt hurtigruta. Ingen av oss visste at det var hurtigruta før lang tid etterpå. Vi skjøt mot disse båtene med mitraljøser. Ikke mot overlevende som svømte i sjøen.»

Den reddede Muriel Wold Michelsen skrev til meg den 30. mai i år om at stueren (Hans Toska) som kom med uttelselsene i Romsdalsposten den 12. februar 1994, ringte noen dager senere og da konfronterte hun ham med skytingen som han benektet i avisene. Han innrømmet da at det nok var riktig at de hadde skutt på folk som lå i sjøen.

Møtte styrkesjefen.

Jeg må først ta med at Gene-

ralinspektøren for Sjøforsvaret har personlig vært meg meget behjelpelig med å koordinere et møte mellom den tidligere styrkesjefen for MTB-ene og meg. Vi har hatt to konferanser, som har gitt meg verdifulle opplysninger.

Ved møte den 2. juni 1997 fortalte styrkesjefen at skipssjefen på MTB 653 (som senket «Henry» fikk problem med å avfyre torpedoer, og da ble det, som følge av den forvirring som oppstod om bord, åpnet ild med automatvåpen mot målet.

Det ble også åpnet ild fra den andre MTB-en. Han sa at han fikk stoppet denne skytingen forholdsvis raskt. Det ble ikke skutt mot folk i sjøen.

Sjefene på de to MTB-ene var for uerfarne til å operere på egen hånd. Sjøforsvarsledelsen på Shetland hadde av den grunn beordret denne erfarne MTB-sjefen, med god skjømiliter utdannelse, som styrkesjef for operasjonene.

Ros til MTB-besetningene

Styrkesjefen fortalte meg at dagen etter ankomsten til Shetland ble besetningene på MTB-ene stilt opp, og den norske sjefen, orlogskaptein Horve, roste båtenes besetninger for angrepet som var utført. Andre kalte det et perfekt angrep. Jeg må tilføye at orlogskapteinens begeistring for angrepet viser hans svake dømmevne for egne gjerninger, hvor alt gikk galt fra a til å.

Styrkesjefen oppfattet denne rosen som en oppmuntring til mannskapene på grunn av den mulige depresjon som hersket etter at det ble kjent at det var en hurtigrute som var senket.

Feil i offisiell historiebok

I det historiske dokumentarverket «Norges Sjøkrig», som er utgitt av Forsvarets krigshistoriske avdeling, har forfatteren av verket, orlogskaptein A.E. Steen beskrevet torpederingen av «Irma» på følgende måte:

1. Skipene førte ikke norske nasjonalitetsmerker.
 2. De var helt mørklagte og gikk uten å føre navigasjonslys.
 3. De seilte i konvoi eskortert av et tysk marinefartøy.
 4. Det er ingen grunn til å anta at skipene seilte utelukkende for å ivareta den sivile befolknings interessene i Norge.
 5. Den indre eksplosjonen etter torpedotreffene på «Irma» tyder på at skipet hadde sprengstoff om bord.
 6. Alle kjensgjerninger leder derfor til den konklusjon at de senkede skipene var i tysk tjeneste og først og fremst ble brukt som fiendtlige forsyningskip.
- Samtlige av A.E. Steens seks påstander er feil. Han mangler dertil bevis for påstandene, som jeg kommer tilbake til.*

Neglisjerte brev

I brev av 3. november 1965 til orlogskaptein A.E. Steen i forbindelse med utgivelsen av bokverket «Norges Sjøkrig 1940-45» skriver styrkesjefen følgende: 2... men det burde muligens komme til uttrykk en viss kritikk over måten angrepet ble utført på. Jeg tenker da på den noe meningsløse skytingen med mitraljøser og maskinkanoner som vel stort sett skyldes den forvirring som oppstod da MTB 653 ikke fikk fyrt av torpedoene første gang den gikk til angrep».

Men forfatteren av bokverket neglisjerte fullstendig den dokumenterte kritikk styrkesjefen gir. Styrkesjefens kritikk var meget vesentlige, men den passet muligens ikke inn i forsvaret av angrepet.

Det hersker neppe tvil om at senkingen av «Irma» var en meget tragisk feiltakelse. Det er alltid seierherrene som skriver historien, og ved alle feiltakelser med store konsekvenser vil det som regel bli søkt etter de minste halmstrå for å finne unnskyldende momenter. I

tilfellet «Irma» var det problem med å finne unnskyldninger, og da gripes det til usannheter som utgis som historisk dokumentarverk.

For oss, og sikkert for de øvrige pårørende etter de 61 omkomne, er det en stor tilleggsbelastning å lese de usanne påstander i dokumentarverket for å rettferdiggjøre angrepet og tapene av liv.

Åpenhet fra Sjøforsvarsstaben

For en tid siden tok jeg opp i brev til Forsvarets Overkommando saken om torpederingen av «Irma», hvor jeg blant annet etterlyste en offentliggjøring, som etter 53 år, ennå ikke har skjedd. Jeg fikk nesten omgående en telefonsamtale fra en saksbehandler, og senere personlige brev fra Generalinspektøren for Sjøforsvaret, som satte i gang et omfattende arbeid med å skaffe meg kopi av de dokumenter og opplysninger om torpederingen som de hadde tilgjengelig.

Sjøforsvarsstaben sa seg villig til å skaffe fram dokumenter om mulig og ønskelig også fra engelske arkiver.

I to brev til meg skriver den nåværende Generalinspektøren for Sjøforsvaret at torpederingen av DS «Irma» var en stor tragedie, og at ulykken var spesielt tragisk fordi skipet ble senket av norske motortorpedobåter.

Sannheten må frem

Dokumenter jeg nå sitter inne med, rettslige sjøforklaringer og andre opplysninger, viser at:

1. «Irma» hadde påmalte nasjonalitetsmerker. Det framgår av en fyldig sjøforklaring, samt et fargefoto av skipet.
2. Skipet hadde forskriftsmessig lysende lanterneføring, og denne var synlig om natten i klart vær.
3. De seilte ikke i konvoi, og det var ikke noe tysk marinefartøy i farvannet.
4. Skipet seilte utelukkende som hurtigrute for å iva-

Forts. side 7

Skipstragedien på Hustadvika ...

reta den sivile befolkningens interesser.

- Den indre eksplosjonen skyldes torpedotreff i steamkjelen.
- Alle kjensgjerninger leder derfor til den konklusjon at de senkete skipene ikke var i tysk tjeneste, og var ikke brukt som fiendtlige forsyningskip.

Mange uklare detaljer

Forfatteren Trygve Nordanger skriver i boka «Lang kyst» at det fortelles - og det er trolig mer enn en påstand - at de menige om bord i MTB-en som tok «Irma», gjenkjente skipet da de gikk til angrep. «Det er hurtigruta», skal en eller flere om bord ha ropt opp til brua.

I Leo Oterhals' bok «Salt hav» er det hevet over enhver tvil at begge MTB-ene var klar over hvilket fartøy som ble angrepet. Det var stille og stjerneklart da angrepet fant sted.

En av maskinistene om bord i en av MTB-ene (muligens 653) forteller til Leo Oterhals blant annet følgende:

«Jeg var i maskinen, men under angrep var min plass i nærheten av brua. (...) Utpå ettermiddagen kastet vi loss, og i kveldinga så vi to fartøyer på vei nordover i leia. Det ble gitt ordre til angrep. Det ble åpnet en masse ventiler for røyklegging, og jeg husker godt Jacob Sandøys motvilje da han oppdaget at den ene båten var et passasjerskip.»

Da han så at det var hurtigruta, ropte han det ut, og ga klar beskjed om at det ikke måtte angripes. Skipsjefen nølte, men han var ny og usikker (min tilføyelse: udugelig til oppgaven) og fyrte av. Det var sjefen på den andre båten som ledet angrepet. (Min tilføyelse er at dette er noe uklart). Derfor skulle det stort mot til å trekke seg ut.

«Det ble en del reaksjoner på Shetland da det ble

kjent at vi hadde senket en hurtigrute, men det stilnet snart.»

Her må man skille mellom styrkesjefen og båtsjefene.

Når styrkesjefen hadde gitt ordre til skipssjefene om angrep, så overtok disse alle avgjørelser, og kunne sikkert, om forholdene tilsa det, annullere angrepet.

Fra en annen kilde fikk jeg vite at da vedkommende ropte, var torpedoene allerede undervei.

Maskinist Nordby gir inntrykk av at han var om bord i MTB 653. Men det var denne MTB-en som tok «Henry», og den andre tok hurtigruta. Det er mulig at de om bord i MTB 653 gjenkjente hurtigruta, mens den andre båten, MTB 627, sendte ut torpedoen mot målet før de oppdaget det samme.

Sjøforsvarsledelsen på Shetland må ta sin del av kritikken når de beordrer så uerfarne (og udugelige) skipssjefer at styrkesjefen poengterer det i sin rapport til sjøforsvarsledelsen. Resultatet ble sorg og fortvilelse i mer enn hundre hjem hos egne landsmenn.

Identifisering

Før angrepet ble det ifølge avisen Tidens Krav ikke gjort noe seriøst forsøk fra styrkesjefens side eller fra skipssjefene på å identifisere skipet, og det er vel mest sannsynlig at dette er hovedårsaken til det feilaktige angrepet, som altså førte til en av kystens største skipskatastrofer.

Av besetningene om bord på MTB-ene var en del sjøfolk fra Nord-Vestlandet, som hadde godt kjennskap til hurtigrutenes utseende.

Ved mitt møte den 2. juni 1997 med den pensjonerte tidligere styrkesjefen (78), fortalte han at fra brua på MTB 627 kunne han se båtene mot horisonten, men han kunne ikke se navigasjonslys. Båtene ble ikke identifisert.

Under angrepet var det mye støy og hurtig tempo om bord, og han hørte ikke

noen rope, eller at noen hadde gjenkjent båtene. Han kjente ikke til om noen på den andre MTB-en hadde gjenkjent båten. Avstanden var ca. 900 meter.

Han fortalte at det var på overfarten til Shetland han over tysk radio fikk høre at en hurtigrute var senket. Etter denne nyheten ble stemningen om bord noe deprimeret.

Da angrepsrapporten ble skrevet den 17. februar, fire dager etter angrepet, kjente styrkesjefen til at han hadde senket en hurtigrute.

Opplevelser etter krigen

Vi og en beslektet familie fra Grovfjord var blant dem som ble sterkt berørt av denne tragedien. Foruten savnet av våre fedre fikk tragedien store, varige konsekvenser for de bedrifter de to omkomne ledet. Den totale fremtidige driftsbelastingen ble lagt på de etterlatte, som da var i 20-25-årsalderen og yngre.

Da krigen var slutt, regnet vi med at myndighetene, Forsvaret eller andre, straks ga de etterlatte de informasjonen de rettmessig hadde krav på. Da vi ikke hørte noe, tok en person fra familien i Grovfjord, i den første tiden etter krigen på oppdrag i hovedstaden, kontakt med Forsvaret og muligens andre myndigheter for å få opplysninger om «Irma»-tragedien, men han kom dessverre tomhendt tilbake. Han og vi fikk ingen opplysninger.

Tilfeldig møte

For ca. 25-30 år siden reiste et familiemedlem fra den berørte familien i Grovfjord med hurtigruta fra Bergen til Harstad. Da de krysset Hustadvika, skulle Hansen i samråd med kapteinen om bord kaste en krans på sjøen der «Irma» ble torpedert. Ved en ren tilfeldighet fikk de posisjonen korrigert av en medreisende passasjer fra Møre. Det ble da kjent at vedkommende hadde vært om bord i den MTB-en som hadde torpedert «Irma».

Men den medreisende ga ingen videre opplysninger om hendelsen.

Lite verdig

Det er lite verdig av norske myndigheter at de i årene etter krigen har ignorert «Irma»-tragedien med klossete taushet, ved ikke å gi underretning til de etterlatte, eller i det minste be de reddede om en unnskyldning for de lidelser de hadde vært utsatt for som en følge av et klanderverdig feilgrep utført av egne krigsfartøy, og som medførte så voldsomme konsekvenser.

Det er en alvorlig forsømmelse av de ansvarlige norske myndigheter at de etter krigen prioriterte titusener av unødvendige rettssaker som førte til frifinnelse, mens de ikke engang søret for å få en oppklaring av en av kystens større skipskatastrofer, hvor det i ettertid har hersket så mange usikre, uriktige og sprikende forklaringer.

I tiden etter krigen var det fullt mulig å finne fram til personer fra alle hold som kunne belyse denne store skipskatastrofen. Det var det ikke ved sjøforklaringene i Bergen den 24. april 1944. Nå er det for sent å gjøre noe.

Det blir dog ikke for sent for den rette etat, av hensyn til de etterlatte og ettertidens lesere, å korrigere de uriktige påstandene om «Irma» i dokumentarverket «Norges Sjøkrig».

Alle parter er tjent med at en så alvorlig sak som «Irma»-tragedien er korrekt skrevet i et offentlig dokumentarverk som «Norges Sjøkrig», utgitt av Forsvarets krigshistoriske avdeling, redigert av orlogskaptein A.E. Steen.

Kan noen hjelpe?

Er det noen av bladets lesere som kan hjelpe Rigmor Aastun? I forbindelse med sitt hovedfagstudie skriver hun om tvangsinnkvartering av tyske soldater/befal i trønderske hjem. (andre deler av Norge har også interesse).

Nå vil hun gjerne høre fra tidligere medlemmer av Nasjonal Samling som har hatt tyskere boende hos seg i perioden 1940-1945. Denne side i norsk okkupasjonshistorie er ennå ikke skrevet, - og som Rigmor Aastun ønsker å belyse. Hun har for tiden permisjon fra studiene, og frem til juli i år vil hun bo i Chile sammen med familien sin. Postgangen dit går utrolig tregt, og det kan ta tre måneder å få et brev fra Norge.

Hun vil derfor være takknemlig om svar kunne sendes på adressen til hennes bror i Trondheim. Den er: Ola Aastun, Jarveien 38 B, 7080 Heimdal.

Rigmor Aastun forteller oss at hun har fått opplyst at flere tidligere medlemmer av Nasjonal Samling har bosatt seg i Chile. (noen ca. 90 mil sør for Santiago. Hun vil gjerne komme i forbindelse med dem, men vet ikke hvordan det skal la seg ordne. Kanskje lesere av FOLK OG LAND kjenner navn og adresser?

Sjøforsvaret beklager nå katastrofen

Etter at sjøforsvaret i alle år har dysset ned de tragiske omstendigheter rundt senkingen av hurtigruteskipet «Irma» i 1944, beklages hendelsen. Det vil nå legges alt til rette for en minnemarkering sammen med dem som mistet sine kjære under katastrofen.

Historiker i særklasse ...

Forts. fra side 1

I Sverre Kjeldstadlis doktoravhandling «Hjemmestyrkene I» står det s. 55: «Fra årsskiftet 1939/40 begynte britiske myndigheter å interessere seg mer enn før for Norge som et eventuelt britisk operasjonsområde.» Videre opplyser Kjeldstadli at en rekke organer, bl.a. War Office «utarbeidet konkrete, detaljerte planer for det tilfelle at britiske stridskrefter skulle engasjere seg militært i norske farvann eller på norsk grunn.» (Kjeldstadli kjente antagelig ikke til at briternes «Operation Catarina» ble påbegynt allerede i september 1939).

Kjeldstadli fortsetter på samme side: «I forbindelse med de britiske myndigheters operative planer ble deres militære etterretningsapparat i Norge utvidet og deres militære etterretningsarbeid intensivert. Britene opprettet flere «shippingkontorer knyttet til britiske konsulater i Norge, som i Stavanger, Bergen, Ålesund Trondheim og Narvik. De britiske marineoffiserer ved disse interesserte seg særlig for norske havner, kaianlegg, landingsmuligheter, jernbaner, gater og forpleiningsmuligheter for tropper. Deres arbeid ble et ledd i briternes planer om landgang i Norge.» Kjeldstadli opplyser at det var briternes Military Intelligence som beordret dem til denne meget spesielle oppgave i Norge. Captain Torrance ble sendt til Narvik, major Palmer til Trondheim, capain Croft til Bergen og captain Mütthe til Stavanger. Kjeldstadli beskriver deres oppgaver: «Deres ordre gikk ut på å opprette radioforbindelse med Storbritannia og å forberede mottakelsen av små avdelinger av britiske styrker. Når de oppfanget et bestemt radiosignal skulle de gå i gang med sine forbedringer. De skulle umiddelbart før landgangen ta kontakt med den øverste norske militære befalshaver i sine respektive avsnitt.» En historiker har fortalt at da cap-

tein Münthe den 9. april kom ut fra sitt hotellrom ble han meget forbauset over at han fikk se tyske og ikke britiske soldater på gaten i Stavanger.

Kjeldstadli opplysninger korresponderer fullt ut med Charles Cruickshank: «SOE in Scandinavia» s.51: «A week before the German force sailed, it sent four officers to prepare the way for a british expedition.» Storbritania traff også andre forbedringer: Allerede i november 1939 ble den dengang 28 år gamle Helmer Bonnevie «given a full-time job as commercial and secret agent» for England. Hans begynnerlønn var N kr. 500,- pr. måned. Arthur Grønnevold Olsen, født i Oslo 8.3.1892, eksamen som sjøkaptein 1913, sto sammen med et ukjent antall nordmenn i hemmelig britisk tjeneste fra høsten 1939. Se her Aftenposten (morgen) 23.3.-81: «Han var sekretær i Foreningen Norges Sjøforsvar fra starten av. I denne egenkap (min understr.) ble han vinteren 1939-40, før tyskerne kom til Norge, medlem av en gruppe som påtok seg spesialoppdrag for å gjøre malmeksporten fra Sverige til Tyskland mindre effektiv. Det var Winston Churchill som tok initiativet til å danne denne gruppen.»

Churchill må ha leid inn et høyt antall nordmenn til å utføre spionasjeoppdrag i Norge. I kjemiprofessor Leif Tronstad hadde sikkert Churchill en verdifull agent. Under Finlandskrigene 1939/40 hadde den dengang 36 år gamle professoren et møte med William Stephenson, en kanadier av delvis norsk avstamning. Kanadieren var sannsynligvis «hentet inn» av Churchill. Det var iallfall han som ga Stephenson dekknavnet Intrepid. Antagelig var det i mars 1940 at Stephenson hadde møtet med Tronstad. De møttes på toget Gälivare i Lappland - Narvik. «Tronstad overleverte Stephenson en kopi av en oversiktsplan over Hyd-

roanlegget» står det s. 91 i W. Stephenson: «Dekknavn Intrepid.» På bokens omslagsside opplyses det: «Det var Stephenson som skapte det mest omfattende etterretningsnett verden har sett - British Security Coordination. Han fikk i oppdrag å opprettholde en nær, men topphemmelig forbindelse mellom Churchill og Roosevelt.» Det er neppe usannsynlig at Stephensons hovedoppgave var bistå med å få Amerika med i krigen. På nevnte toget steg Tronstad av toget før det kom til Narvik, mens Stephenson ble med dit. Utenfor byen ble han hentet av en britisk ubåt.

Den 21. mars 1940 ble Paul Reynaud statsminister i Frankrike. I boken «Frankrike lenket og fritt» s. 64 beklager han at «vi er blitt distansert, og likevel var det vi som hadde tatt initiativet til operasjoner... Et av målene med ekspedisjonen hadde jo etter general Gamelin definisjon vært å lokke motstanderen i en felle og provosere ham til landgang i Norge.» Dette er sammenfallende med den oppfatning sendemann Einar Maseng tilkjennegir i en lang artikkel i Nationen medio april 1955. Maseng var norsk sendemann i Moskva i årene 1939-mai 1941. Han skriver bl.a.: «Det foreligger nå tallrike autentiske opplysninger og redegjørelser av engelske og franske forfattere som viser hvorledes vestmaktene ved sin aggressivitet spesielt overfor Norge, oppnådde å få Tyskland til å foreta en aksjon mot Norden. Det var kun nødt og tvungent at den tyske overledelsen gikk til denne aksjon. Det var et helt logisk ønske fra dens side at Norge forble nøytralt.»

Sendemannen fastslår også at det ikke finnes «et eneste vitnesbyrd eller et eneste dokument, som taler for at Tyskland hadde noen selvstendig angrepshensikt overfor Norge eller Sverige. Endog vinteren 1940 fortsatte Tyskland å oppfordre Norge til høyere forsvarsberedskap. Det subvenerte det norske blad som hadde gjort Norges forsvarsberedskap

til det helt dominerende punkt i sitt program. Av England ble Norge, såvidt jeg vet, ikke rådet til å mobilisere.» Bladet var Fritt Folk som i nr. 1/1940 har et stort første-sideoppslag: «Gå inn i skytterlagene!»

At Tysklands høyeste ønske var et nøytralt Norge fremgår av utallige kilder, se f.eks. Liddel Hart i «Den annen verdenskrig» s. 62 hvor han henviser til at Hitler medio desember 1939 sa at «han ville foretrekke at Norge forble fullstendig nøytralt, fordi han ikke ønsket å utvide krigsskueplassen.» Hart omtaler også at den tyske marinestabs krigsdagbok den 13.01.-40 viser «at den gunstigste løsning ville være at Norges nøytralitet ble opprettholdt, selv om de var blitt meget engstelige for at England aktet å okkupere Norge med den norske regjeringens samtykke.» Jfr. Her Kersaudy: «Vi stoler på England» s. 32: «Mye tyder på at Hitler betraktet «Weserubung» kun som en preventiv plan. Han ville helst at Norge forble nøytralt...» I «Kappløpet om Norge» s. 55 skriver Kersaudy: «I virkeligheten var det flere - deriblant i høy grad Winston Churchill - som håpet at mineleggingen ville utløse en tysk reaksjon. De allierte kunne ikke få et bedre påskudd for å landsette styrker i Norge.»

Jfr. her Johan Scharffenberg i Morgenbladet 16.04.-55: «Franske politikere og militære ønsket et nytt krigsteater på den skandinaviske halvøy og ville provosere et tysk angrep der.» Se også Bjørn Bjørnsen i «Narvik 1940» s.194. Her siterer forfatteren en uttalelse av den britiske diplomat (senere engelsk minister i Oslo) Laurenc Collier: «Tysk invasjon i Skandinavia er akkurat hva vi ønsker.» Vi er naturligvis England.

Skodvins påstander om at Storbritannia ikke hadde planlagt landinger i Norge blir feid tilside også av professor i krigshistorie ved universitetet i Oxford, captain Cyril Falls. I the Norseman skrev han primo oktober 1947: «Vi (England) hadde håpet å komme Hitler

i forkjøpet uten å møte norsk motstand.» Jfr. her kabinettssekretær, ambassadør m.v. Erik Boheman i memoarboken *På vakt* s. 12-13: «Helt orått hade vel inte Hitler när han påstod, att besittningstagande av Norge var en motåtgard mot allierade planer.»

Se også oberstløytnant Stellan Bojerud (forsker ved Militärhögskolan) i *Fritt militärt forum*, 2/92, s. 5.: «Ån idag förekommer förestälningen att den tyska invasionen i Norge i 1940 motiverades av att Hitler lade under sig nationer ungefär som en filatelist samlar frimärken. I verkligheten var det tyska anfallet mot Norge dikterat av rädsla för att briterna skulle komma före - vilket de för övrigt nästan hann göra! - och - att normännen inte kunde förväntas värja sig mot dessa. Grunden för de tyska misstankarna var dels normännens uttalade ointresse för sitt försvar, dels även den norska neutralitetens probritiska profil.»

I Hufvudstadsbladet, Helsingfors, den 12.11-80, skriver professor i historie Jukka Nevakivi at det er et faktum at vestmaktene ønsket krig i Skandinavia. «Detta i och för sig länge kände faktum, stick i stäv med de norske historikernes lange odlade myt om de allierades «snällhet.» (Dette i for seg kjente faktum stikk i strid med de norske historikernes lenge dyrkede myte om de alliertes «snillhet.») Verken Nygaardsvold eller Koht var begeistret for Englands snillisme. I stortingsmøte 9.12.-39 uttalte Koht: «Det vi kjenner sterkast er det engelske trykket på dei nøytrale. Det er England som kjem til oss med alle slag krav, og som ikkje berre kjem med krav, men som gjennomfører ein politikk som trækker under føtene traktater og rett.» I sin erindringsbok I s. 169 skriver Nygaardsvold: «Hvordan hadde ikke England forsøkt å drive oss ut av vår nøytralitet og inn i krigen.» Se her Trygve Lie «Med England i ildlinjen» s.21: «Det tok lang tid for Nygaardsvold å kvitte seg

Forts. side 9

Historiker i særklasse ...

Forts. fra side 8

med de inntrykk han hadde fått våren 1940 - hvis han noen gang gjorde det - at franskmennene og britene med velberådd hu hadde lagt ut miner i norske farvann, for å få Norge på sin side i krigen... Churchill ville ha oss med i krigen.» S. 18 i sistnevnte bok innrømmer selv britenes mann Trygve Lie: «Britene hadde holdt oss for narr.»

I en bokanmeldelse i *Nationen* onsdag 1.10.-80 konstaterer Jan Ketil Steine: «Det var engelskmennenes skyld at Norge ble okkupert.»

Samme oppfatning gir stortingsmann Ivar Lykke (H) uttrykk for. I maidagene 1940 oppholdt han seg i Furnäsdalen i Sverige. Fra Tännas sendte han 5.5.40 et langt brev til C. J. Hambro i Stockholm. Med brevet sendte han utkast til et telegram som han (Lykke) ba Hambro sende «To the British group of Interparliamentarion Union, Parliament, London. Første del av utkastet lød slik:

«We claim justice for Norway stop. The German occupation was provoked by british mines deposited in Norwegian waters to prevent shipment of swedish ironore. Now you consider leaving us to our fate.»

Og til syvende og sist: Adolf Hitler - hvis høyeste ønske var et nøytralt Norge - måtte vel ha en viss anelse om hvorfor han til slutt så seg nødt til å beordre invasjon den 9. april? Til ambassadør Walther Hewel sa Hitler lørdag 5.07.-41: «Wenn Churchill und Reynaud nicht geguatsch hätten, hätte ich Norwegen wahrscheinlich nicht gemacht.» (Der som ikke Churchill og Reynaud hadde pratet tull (provosert så sterkt), hadde jeg sannsynligvis ikke invadert Norge.)

I den gode hensikts navn desavuerer Magne Skodvin både Churchill, Reynaud og Hitler. Den eminente historiker vet alt så mye bedre

enn den annen verdenskrigs fremste aktører. Skodvin er også en uovertruffen begrepstolker. Han har lært oss at ordene våpenstillstand og kapitulasjon i virkeligheten betyr fortsettelseskrig. Jeg har spurt flere ordbøker om hva ordet kapitulere betyr. De svarer det samme; kapitulere betyr forlik om å overgi seg. Jfr. Hjelmtveit: «Vekstår og vargtid» s.188: «Vi er ganske visst overvunnet militært.» Skodvins fenomenale ferdigheter i filologi kommer også til syne når det gjelder hvordan kapitulasjonsavtalen av 10. juni 1940 skal forstås. Som kjent står det i avtalen at den omfatter «die gesamten norwegischen Streitkräfte» (samtlige norske stridskrefter). Men Skodvins utlegning er at avtalen «var avgrensa til den norske 6. divisjon.» Jfr. her h.r. advokat Albert Wiesener i Aftenposten (morgen) 16.03.-71: «Når det gjelder betydningen av ordlysen «die gesamten norwegischen Streitkräfte, står det i avtalen at den tyske tekst skal legges til grunn for forståelsen. Altså ikke Skodvins sproglige akrobatikk. Den tyske hovedforhandler ved anledningen har ikke levnet Skodvins tolkninger megen anerkjennelse.»

Dersom noen er usikker på hva samtlige betyr, finnes svaret bl.a. i *Ordbok for svenska språket*, bind XX spalte 911 (utgitt av Svenska Akademin). Her står det at samtlige betyr alla, alla tilsammans utan undantag.» Tilsvarende står det i *Svensk ordbok III* spalte 1143: samtlige = varenda en, alla utan undantag.»

Etter at det var falt dom i Løberg-Jacobsen saken i 1969 sa Løbergs prosessfullmektig, h.r. advokat Annæus Schjødt: «Uten Skodvin hadde vi ikke klart det.» Det er sikkert en riktig konstatering av «Lille-Annæus.»

Forøvrig viser jeg til nedenstående fotostatkopier og gjengivelser.

Fra Drammens Tidende 29. mai 1949

Winston Churchill opplyser i sine memoarer fra siste krig, at den britiske regjering hadde bestemt ikke bare å legge miner på norsk territorium for å stanse malmtransporten fra Narvik, men også å landsette styrker i Narvik, Stavanger, Bergen og Trondheim, for å hindre at tyskerne satte seg fast i disse byer.

Det er dermed slått fast at tyskerne hadde rett i den påstand som vi ikke trodde på, at de allierte ville opprette baser i Norge. Winston Churchills opplysning er et varsel for fremtiden om hva som vil skje med en liten nasjon som vil være nøytral.

Dagbladet 5.4.80, 1. side

Churchill lokket tyskerne til Norge

■ ■ - Det ville glede meg hvis Hitler slo til i Skandinavia, sa Winston Churchill før 9. april. Han hadde satt seg fore å lokke tyskerne til Norge - og det lyktes for så vidt.

Aftenposten Fredag 10. mars 1989

«Han visste om Pearl Harbour»

Winston Churchill

Winston Churchill visste på forhånd om japanernes angrep på Pearl Harbour 7. desember 1941. Han skjulte det for amerikanerne for å få trukket USA inn i krigen. Det påstår to pensjonerte britiske kodeksperter.

Jeg avslutter med et spørsmål: Er det så fullstendig uforståelig at mellom firti og femti tusen nordmenn unnlot å slutte opp om den mann som skaffet vårt folk 9. april? H.O. Chrisoffersen (medlem av Hjemmefrontens ledelse) har jo definert begrepet landssvik på en fortreffelig måte: «De som ikke fulgte Churchills paroler må finne seg i å bli kalt svikere.»

Fra «Norske Aktstykker» Johan Scharffenberg (s. 53)

Det er en usannhet at den britiske invasjon først skulde finne sted efterat tyskerne allerede var kommet til Norge, og efterat den norske regjering hadde bedt om hjelp. De allierte vilde trekke Norge - om mulig også Sverige - inn i krigen, de ventet ingen norsk motstand, men var helt klar over at de derved vilde provosere et tysk angrep. De ventet å komme først, de overvurderte sin egen styrke og undervurderte tyskernes handlekraft og dristighet.

Londonregjeringen hadde ingen myndighet til å bestemme hva som var straffbart under okkupasjonstiden

Høyesterettsadvokat Gustav Heber var i etterkrigstiden en sterk kritiker av «lands- svik»-oppgjøret.

Som en aktet jurist, kjent for sine store kunnskaper i norsk rettspleie, var han høyst respektert blant sine kolleger, som oftest måtte gi ham rett når han ga uttrykk for sine meninger om Londonregjeringens lovgivningsvirksomhet under okkupasjonen.

Sine meninger fikk han også frem i dags- og ukepressen, og mange av oss vil ennå huske hans innlegg i «Farmand» og «Aftenposten».

Folk og Land har plukket frem et av innleggene, hvor han stiller spørsmålet:

«Hva er en forbrytelse?»

Høyesterettsadvokaten skriver:

Da professor Francis Hagerup for ca. 60 år siden doserede strafferett, lærte vi, at intet er en forbrytelse i og for seg, men at alt kunne bli en forbrytelse, hvis det i gyldig lov ble belagt med straff. Men for at en handling, et forhold eller en unnlattelse skulle kunne bli en forbrytelse, måtte det på forhånd i lov være belagt med straff av en myndighet som fremdeles var i besittelse av lovgivende makt. Hadde denne før hatt lovgivende makt, men var dens myndighet for såvidt gått over til en okkupasjonsmakt, så var det denne som bestemte, hva som skulle være straffbart og ikke en flyktet konge og regjering. Hva som i okkupasjonstiden skulle være straffbart bestemtes derfor av okkupasjonsmakten.

Først når konge og regjering samt Stortinget igjen var blitt besittere av den lovmessige myndighet, derunder også den lovgivende

myndighet, hadde disse rett til å bestemme hva som heretter skulle være straffbart, men de hadde ingensomhelst myndighet til å bestemme, hva som var straffbart under okkupasjonstiden.

Det er dette som gjør det ganske selvsynende, at straffeloven ikke kan gis tilbakevirkende kraft, og som ville være internasjonalt rett og folkerett, selv om det ikke uttrykkelig var sagt i Grundlovens paragraf 97. Det var fullt lovlig å være medlem av Nasjonal Samling både før og under okkupasjonen, og norske statsmyndigheter er helt blottet for lovlig myndighet til å belegge sådant medlemskap under okkupasjonstiden eller forut for denne med straff. Londonregjeringens lovgivningsvirksomhet i okkupasjonstiden er, for såvidt den søkes utstrakt til det okkuperte norske territorium helt i strid med folkeretten, idet den myndighet, som folkeretten innskrenket.

I okkupasjonstiden lå for øvrig alt påtalemyndighet hos okkupasjonsmakten. Den flyktede norske regjering hadde ikke ved siden herav noen subsidiær påtalerett. De fleste landssviksaker burde derfor ex officio være avvist av retten av den grunn, at den opptredende påtalemyndighet etter folkeretten savnede enhver påtalerett.

Okkupasjonsmakten og den flyktede regjering kunne ikke samtidig hver for seg ha påtalerett på det okkuperte territorium, slik at den ene tillot hva den annen forbød og omvendt. - I så fall ville det norske folk være prisgitt til den umulige plikt å tjene 2 herrer, som bekjempet hverandre.

Vinterkrigen i Finland

Minnebautaen over frontkjempere

Flere lesere har bedt oss gjøre kjent professor dr.med. Randulf Alnæs' innlegg i «Aftenposten» den 2. november 1993, der han spør om reisning av minnesmerker over falne soldater skal være avhengig av hvem som vinner krigen.

Professoren skriver:

I Aftenposten 26.10. har Henning A. Nilsen en spalte om frontkjempere, «Må vi plage dem ennå?» Her fremkommer en mer forsonende holdning enn i Jo Benkows siste «embedshandling» tidlig i sommer, som bidro til å stoppe et minnesmerke over falne kamerater i Finland. Dette «diplomati på si» skulle være resultat av en slags moral: «Enten man liker det eller ikke, så ville dette blitt et minnesmerke over dem som ansees å ha sveket sitt land. Og dessuten går det an å sørge uten å ha et minnesmerke.»

Mer kynisk kan det vel ikke sies. Ikke bare er dette med på å aktivere hatet, det setter også en stopper for tilgivelse og den forsoningsprosess som tross alt har pågått i Norge siden krigen sluttet i 1945. Jeg forstår godt de tragiske belastningene Benkow og hans familie har vært utsatt for, men det er tvilsomt om frontkjemperne kan lastes for det som skjedde i konsentrasjonsleirene. Det kan virke som en hevn når Benkow nå gjør seg til talsmann for personer som vil hindre at falne soldater blir vist respekt og ære. For pårørende betyr minnesmerker tilhørighet, identitet og trygghet i en stadig skiftende verden.

Arvid Steen, en tidligere jagerflyver og kollega på den «rette siden», skriver i VG 16.07.: «La oss i dag, over 50 år senere, kaste vekk småligheten og selvgotheten i seierherrenes justis. La de 196 falne landsmenn få sitt minnesmerke i finsk Lappland. La ikke Benkow og likesinnende gjøre oss historieløse.» Bedre kan det ikke sies. Svein Blindheim fra Kompani Linge gir uttrykk for lignende synspunkter. Kanskje er det de som selv kjempet

aktivt med livet som innsats, som best forstår hvilken stor psykologisk betydning denne saken har for «motparten». Kanskje har de også lettere for å vise respekt for de døde.

For å kjempe på finsk side i vinterkrigen måtte nordmenn verve seg gjennom det svenske forsvar. I fortsettelseskrigen var den eneste mulighet å verve seg gjennom tyske avdelinger. Noen annen måte å hjelpe finnene på i deres frihetskamp mot Sovjetunionen fantes ikke. De rettslige omstendigheter for krigsdeltagelse var uklare de første krigsårene. Det fremherskende motivet for dem som meldte seg var antikommunismen. Frykten for Sovjetimperialismen viste seg senere å være berettiget ut fra nylig utkomne historiebøker av anerkjente forskere. I 1941 hadde Stalin klart utarbeidede planer for å angripe Vest-Europa. Men dette er ikke alltid blitt forstått.

Under det årlige veteranmøtet i Helsingfors blir blant andre svenske frivillige hyldet for sin innsats under vinterkrigen. Pinlig nok nevnes ikke de norske frivilliges innsats. Veteranmøtet er for øvrig en gripende høytidsstund hvor tidligere krigsdeltagere overleverer de forskjellige regimentsfaner til den yngre garde bestående av offiseraspiranter fra ulike krigs- og befalsskoler i Finland. Men bør ikke nordmenn snart bli hyldet på samme måte som svenske og andre frivillige? På Kekkonens tid var dette utenkelig, men det bør ikke være det i dag. Man får håpe at også nordmenn snart blir betraktet som allierte med finnene.

Skal minnesmerker over falne soldater være avhen-

gen? Hvordan skulle det være om nasjonale og religiøse motstridende grupperinger begynte å blande seg inn i hvilke minnesmerker som skulle reises i det tidligere Jugoslavia? Er det ikke nok med undertrykkelse? Alle slåss for det de tror på; muslimer, serbere, kroater. Hvem er landssvikere, hvem kjemper på den rette siden? Hvem er alliert med hvem? «Feil side» er kanskje ikke så feil når sannheten kommer frem og historien begynner å snu.

Vi får håpe at Helge N. Wiig vinner frem med sine anstrengelser. Mange av våre barndomskamerater falt i stormangrepet ved Kaprolat sankthans 1944. Man får håpe at Benkow ikke vinner frem med sin protest. Alle er best tjent med at den trekkes tilbake. ●

REDAKSJONENS KOMMENTAR:

Vi kan glede professor dr.med. Randulf Alnes og de mange, mange som har reagert over Benkows utfall mot frontkjemperne, at minnesmerket over de falne i Finland er kommet på plass. Det samme gjelder minnestøtter i andre land hvor norske frontkjempere ga sine liv. (Se reportasjer i tidligere utgaver av FOLK OG LAND).

Alle vi som har opplevet samværet med våre tidligere fiender under avdukinger, minnestunder og veteranreff har fått venner for livet, der tankene om forsoning er virkeliggjort.

Derfor bryr vi oss lite om Benkows hat og forsøk på hevn over oss - og våre døde kamerater.

Red.

Frontsøsster «Anne G» ble tildelt Jernkorset

Anne-Gunhild Moxnes fra Trondheim, eller «Anne G» som hun ble kalt av de sårede, var den første ikke-tyske kvinne som ble tildelt jernkorset. Hun arbeidet som sykesøster på Ullevål inntil hun i mars 1942 meldte seg til fronttjeneste og virket hele tiden til krigsslutt på østfronten. Vi kan nevne at siden jernkorset ble innstiftet i 1813, var denne utmerkelse bare tildelt 12 kvinner. Norge kan med rette føle stolthet over våre sykesøstre, men skamme seg over Norges Røde Kors og vårt rettsvesen i etterkrigstiden.

I strid med folkeretten å dømme frontsøstre

Tidligere statsadvokat ved riksadvokatembetet under «landssvik»-oppgjøret Harald Sund hadde sist i september 1994 et oppsiktsvekkende innlegg i Adresseavisen. Han skriver at han etter hvert er kommet til det resultat at det var i strid med folkeretten å gå til strafferettslige aksjoner mot de norske kvinner som tjenestegjorde i det tyske Røde Kors under krigen.

Han forteller dessuten at man fra den internasjonale Røde Korskomite fikk en

anmodning om å innstille straffeforfølgningen av frontsøstre. Det ble i brevet pekt på Røde Kors' sterke stilling, internasjonalt og folkerettslig, og følgelig på Norges forpliktelse mot alle som med rette bar det røde korset på sin uniform.

Henstillingen ble drøftet, men ikke fulgt. Dessverre, sier Sund nå.

Sund har også revurdert hva han tidligere mente om kriminalisering av passive NS-medlemmer og døds-

Bukken og havresekken

Av Viktor Backlin

Fra sirkus Løvebakken har det nå kommet et vedtak om at intervjuer og avhør av såkalte «asylsøkere» som strømmer til landet blir overført fra politiet til UDI.

En manglende opplysning til oss fra almuen er at hele Utlendingdirektoratet nå nærmest er et fargerikt fellesskap hvor over 10% av staben også består av «våre nye landsmenn. (kilde UDI)

Et lite spørsmål er om denne overføringen da bare blir å sette bukken til å passe havresekken, og at de fremmede nå vil komme til sine egne og til dekket bord?

Man må vel også i den anledning bare bekrefte sannheten i et annet ordtak som sier at mot dårskap kjemper selv gudene forgjæves.

Så gråt mitt elskede land.

Det norske folk har sikkert nå fått de politikere det har fortjent, men hvor er fullmakten til politikken som blir ført?

BOKTJENESTEN

POSTBOKS 3239 ELISENBERG, 0208 OSLO

- eks. Vidkun Quisling: **Russland og Vi** (Innbundet) . kr. 285,-
- eks. Vidkun Quisling: **Russland og Vi** (Heftet) kr. 150,-
- eks. Odd Melsom: **På nasjonal uriaspost** kr. 50,-
- eks. Knut Steenstrup: **Dilemma** kr. 50,-
- eks. Arne Tellefsen: **Når forsvaret forfaller** kr. 25,-
- eks. Sundra Sand: **Hva er Kristen Samling?** kr. 5,-
- eks. Sundra Sand: **Noen enrindringer fra tiden omkring Vidkun Quislings siste dager** kr. 5,-
- eks. Roald A. Nielsen: **"Solbris Ohoil"** kr. 50,-
- eks. Anna Kientopf: **Det fredsfiendtlige trauma** kr. 50,-
- eks. Hans Gervik: **Refleksjoner etter 50 år** kr. 50,-

Legg til kr. 20,- for forsendelser ved forskuddsbetaling til: Postgiro 0807-5.15.02.89. Bankgiro 6063.05.00926 eller ved sjekk i kontanter eller frimerker. (Ellers porto og oppkravsgebyr.)

I alt bestilles for kr. som betales slik:

Navn:

Adresse:

Postnr.:Sted:

FRONTKJEMPERBREV SØKES

I forbindelse med min undersøkelse av frontkjempernes posttjeneste (se Folk og Land nr. 1/2-95) er jeg interessert i å kjøpe brev fra norske frivillige. Det er konvoluttene (ikke innholdet) med stempler fra militærenhetene som er av interesse. Evt. beskrivelse eller fotokopier, gjerne med prisangivelse, bes sendt til

Advokat Karl U. Sanne
"Jounkershaff"
L-7481 Tuntange
Luxembourg
Telefon: 352-630 519

VIDKUN QUISLING REDDET LIV ALLEREDE SOM 12-ÅRING

Marna Melsom Pedersen har sendt oss et utklipp fra «Drammens Tidende og Buskerud Blad», der det fortelles om den 12-årige Vidkun Quisling som reddet livet til en liten jente i Drammen.

Signaturen Ole Beh skriver:

- For snart hundre år Vidkun Quisling var bosatt i siden gikk hun gjennom isen Havnegaten ved elven, og holdt på å drukne i Lilleelva, da den to år eldre Vidkun Quisling fikk halt jentungen, som het Johanne Jørgensen, opp fra råken med fare for sitt eget liv, - og bar henne hjem.

levde her sammen med sine foreldre fra 1893 til 1900. Det er i den lokalhistoriske boken om Drammenselven at signaturen har fått kjennskap til beretningen om Vidkun Quisling.

Ole Beh forteller også at

På grunn av den store tilgang på innsendte artikler og innlegg, må meget stå over til neste nummer. Plassmangel er også årsaken til at kvitteringer for vennegaver må vente.

«Skjoldmøysagaen», UD og urett

INO's temamøte, januar 1998

Det hadde lyktes INO- styret å få den «utstøtte» UD-juristen Synnøve Fjellbakk Taftø som foredragsholder til årets første temamøte. Under tittelen: «Rettssviket og mitt engasjement» fortalte hun om barnedom, i arbeid ute alt som 15-åring, tidlig giftemål og trebarnsmor, jobbing med utdanning som «bigesjeft» med en jernvilje som førte henne til cand.jureksamen og høy tjenestegrad i UD.

Etter 25 års tjeneste rundt om på forskjellige utenriksstasjoner, avsluttet hun sin tjeneste nærmest fremprovosert «i unåde». Hennes pliktfølelse mot egen integritet og det folket hun mente å tjene var høyere enn lojaliteten til et rufsete utenriks-system. Å gjete svin på skogen var ikke fru Taftøs favorittbeskjeftigelse, og det ble mange kollisjoner, for mange. En uslepen diamant passet ikke blant de mange slepne.

Fru Taftø tjenestegjorde i et par år omkring 1980 ved ambasadene i Berlin, dengang hovedstad i Øst-Tyskland. Hun fikk da for første gang innsyn i den urimelige behandling som etter krigen -39/-45 ble så mange norske kvinner til del. I Øst-Tyskland traff hun dem som «kriksbruder»; fratatt sitt norske statsborgerskap, og i praksis rettsløse overfor sitt hjemland, Norge. Det var ikke så meget som kunne gjøres, men hun fikk synliggjort problemene ved å registrere flest mulig av dem og samle dem til bl.a. 17. maifeiring.

Senere ble frontøstrenes skjebne avdekket for henne.

Den rettsløshet de møtte i det norske justisvesen fra lensmann til Høyesterett forskrekket henne. Det norske Røde Kors' skammelige svik, da hjelp trengtes, forarget over talegrensen. Foredraget talte om innbitt uvilje mot smånsusk og korrupsjonslignende fremferd av mennesker i posisjon, - særlig når det bare ville gå ut over dem som så absolutt ikke er i posisjon til motmæle.

Etter 25 års tjeneste rundt om på forskjellige utenriksstasjoner, avsluttet hun sin tjeneste nærmest fremprovosert «i unåde». Hennes pliktfølelse mot egen integritet og det folket hun mente å tjene var høyere enn lojaliteten til et rufsete utenriks-system. Å gjete svin på skogen var ikke fru Taftøs favorittbeskjeftigelse, og det ble mange kollisjoner, for mange. En uslepen diamant passet ikke blant de mange slepne.

Både foredraget og boken vitner om ansvarlighet og hjertelag. Foredraget ble fremført med en ro og saklighet som ikke helt kjulte indignasjonen. Boken er stilsikker, engasjerende og uredt. Man venter med en viss spenning på reaksjonene fra tindene i UD.

Vi takker for foredraget og anbefaler boken på det varmeste. Boken kan bestilles i bokhandel eller direkte fra forlaget (Adresse; se ovenfor).

Samtalen og innlegg etter foredraget dreide seg for en stor del om den urett som var begått mot de norske sykesøstrene i tysk Røde Kors' tjeneste under siste krig og mulighetene for erstatning og/eller oppreisning. Helge M. Sæther ledet lunt

Stor interesse for temamøtene

Temamøtene i Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie (INO) er omfattet med stor interesse og styret kan glede seg over et oppmøte som overstiger alle forventninger.

Dette skyldes selvfølgelig den evne arrangøren har hatt med utvelgelsen av interessante og aktuelle foredragsholdere, noe som kommer frem av listen over de 19 temamøter som hittil er holdt:

Oberstløytnant Anton Olstad, professor Hans Fredrik Dahl, psykolog Anders Skuterud, professor Ole Kristian Grimnes, professor Anders Chr. Gogstad, forfatter Kjell Fjørtoft, forfatter Egil Ula-teig, førsteamanuensis Tore Pryser, h.r.adv. Jan Didriksen, h.r.adv. Erik Gjems-Onstad, rektor Arne Haraldstad, styremedlem i Norges krigsbarnforbund Annie Solheim, professor dr. med. Randolph Alnæs, tidl.skole-sjef Thorleif Øisang, tidl. rådmann i Ski kommune, Erling Rønneberg, prosjektleder Jan Eidi, biskop Per Lønning, Oberst I. Arvid Steen og cand.jur. Synnøve Fjellbakk Taftø.

møtet, staben serverte i pausen, salen var stappfull og forsamlingen var meget aktiv med stadig avbrytende og til slutt avsluttende sterk applaus.

HaWa

Millioner tyskere ... Forts. fra side 3

Mange av dem som fordrives fra sine hjem, blir ikke sendt med jernbane, men må vandre til fots mot vesten. Nøyaktig statistikk over tallene på dem som blir fordrevet, kan ikke frem

konsentrationsleire.

Nærmere beskrivelse av hva Russell ovenfor berører, finner en i boken «Det fredsfiendtlige trauma» av Anna Kientopf. (Fåes kjøpt hos INO's boktjeneste.)

HVIS

Gjendiktet av Andre Bjerke

Hvis du kan bli på post når man forlot deg, og holde hodet klart når alt slår klikk, hvis du kan tro når alles tvil står mot deg, men også våkent lytte til kritikk; hvis du kan gå i ventetidens lære og møte løgn - med sannhet som ditt svar, og møte hat - du ikke selv vil nære, men tie med hvor klok og god du var.

Hvis du kan ferdes fritt på tankens veier, og drømme - uten selv å bli fordrømt, hvis du kan møte nederlag og seier som to bedragere du selv har dømt; hvis du kan tåle at ditt ord forvrenges til usselt pjatt i demagogens munn, hvis du kan se ditt livsverk søndersprenges og atter bygge det på naken grunn.

Hvis du kan våge alt på samme terning, - et enkelt kast på livets spillebord - og tape alt - og gjenoppta din gjerning, men aldri nevne tapet med et ord; hvis du kan ta din tørn og ikke gi deg, men sette inn hver fiber i din kropp og holde ut når alt forstummer i deg unntagen viljens røst: «Gi aldri opp!»

Hvis du kan si til massen hva du mener, og selv blant konger være den du er, hvis du er alles hjelper, ingens tjener, og venn og uvenn står deg like nær; hvis du kan fylle hvert minutt av tiden med seksti solsekunder, - da, som lønn er jorden din med alt som finnes i den, og - enda mer - du er en mann, min sønn!

ESTLAND KALLER!!

Hold av noen julidager (9/7-20/7) til et bussbesøk i «Anderledeslandet», ennå med de billigste prisene.

Lage

Abonner på Folk og Land til et ungt menneske!

Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie

Adresse: POSTBOKS 3239 ELISENBERG, 0208 OSLO